
پرسش ها و پاسخ ها
پایگاه اطلاع رسانی دفتر منصور هاشمی خراسانی حفظه الله تعالی

موضوع:

احکام؛ طب و تداوی

بسم الله الرحمن الرحیم

پرسش نویسنده: نرجس تاریخ: ۱۳۹۵/۱۱/۱۱

می‌خواستم ارتباط بین طبع و رفتار را بدانم؟ آیا می‌توان طبع کسی را تغییر داد؟ چگونه؟ همچنین آیا روایتی که می‌گوید طبع پیامبر (ص) سرد و خشک بوده صحّت دارد؟

پاسخ تاریخ: ۱۳۹۵/۱۱/۱۴

طبایع تر و خشک و گرم است و سرد

مرکّب از این چار طبع است مرد

یکی زین چو بر دیگری یافت دست

ترازوی عدل طبیعت شکست

(سعدی، بوستان، باب هشتم در شکر بر عافیت)

«طبع» در اصطلاح طبّ قدیم، حالت طبیعی بدن انسان از حیث گرمی، سردی، خشکی، تری و اعتدال در اثر امتزاج دم، صفرا، سودا و بلغم است که منشأ ارثی دارد و با تغییر تغذیه، فعّالیت، سن و محیط زیست نوسان می‌یابد و یکی از خاستگاه‌های روحیّه، شخصیّت و رفتار محسوب می‌شود؛ زیرا تردیدی نیست که بدن ابزار عمل است و تبعاً چگونگی آن بر چگونگی عمل تأثیر می‌گذارد؛ همچنانکه طبع‌های متفاوت نیازهای متفاوتی را پدید می‌آورند و نیازهای متفاوت اعمال متفاوتی را اقتضا می‌کنند؛ بدین سان که مثلاً طبع دموی، مقتضی خشم، شهوت و نشاط بیشتر و طبع صفراوی، مقتضی عجله، خشونت و بد خلقی بیشتر و طبع بلغمی، مقتضی تنبلی، بی‌ارادگی و کینه‌توزی بیشتر و طبع سوداوی مقتضی بدبینی، وسواس و افسردگی بیشتر است، بی‌آنکه عذری برای این اعمال محسوب شود؛ چراکه «عقل» بر فراز طبع موجود است و توانایی ممانعت از این اعمال با وجود مقتضی آن‌ها را دارد، هم مستقیم از طریق توجّه به عواقب آن‌ها و احکام خداوند

و هم غیر مستقیم از طریق ایجاد تعادل میان خون، صفرا، سودا و بلغم با اصلاح تغذیه، فعّالیت و محیط زیست؛ همچنانکه توانایی تزکیه‌ی نفس با وجود غرایز و اهواء گوناگونش را دارد. بنابراین، هر کسی بسته به طبعی که خداوند برایش قرار داده، بیشتر در معرض برخی اعمال بد است، همچنانکه استعداد بیشتری برای برخی اعمال خوب دارد و با این وصف، ضروری است که ضمن شناخت طبع خود و تلاش برای تعدیل آن، از اعمال بدی که بیشتر در معرض آن‌هاست بیشتر برحذر باشد و به اعمال خوبی که استعداد بیشتری برای آن‌ها دارد بیشتر بپردازد و این آزمایشی از جانب خداوند است تا ببیند چه کسی از طبع، غریزه و هوای نفس خود پیروی می‌کند و چه کسی با مهار آن‌ها پیرو عقل و شرع می‌شود.

اما روایتی که تعیین کننده‌ی مزاج رسول خدا صلّی الله علیه و آله و سلّم باشد در دست نیست، هر چند اگر کسی بنای بر تخمین آن داشته باشد احتمالاً آن را گرم و تر می‌پندارد و به سخن خداوند استشهاد می‌کند که فرموده است: ﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ ۖ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ﴾[1]؛ «پس به رحمتی از جانب پروردگارت برایشان نرم شدی و اگر تندخو و سنگدل بودی از پیرامونت پراکنده می‌شدند» و فرموده است: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾[2]؛ «هرآینه شما را پیامبری از خودتان آمده که هر چه شما را به رنج می‌افکند بر او گران است، بر شما حریص است و به مؤمنان رؤوف و مهربان است» و فرموده است: ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ۚ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾[3]؛ «محمّد فرستاده‌ی خداوند [است] و کسانی که با او هستند بر کافران سرسخت و میان خود مهربانند» و این‌ها -در کنار رهبری، هوشمندی، شجاعت و تعدّد ازواج آن حضرت- خصلت‌هایی است که به اهل طبع گرم و تر نسبت داده شده است، نه اهل طبع سرد و خشک که بدترین طبع‌ها پنداشته می‌شود و مقتضی خصلت‌های متضادّی است!

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصور هاشمی خراسانی
بخش پاسخگویی به پرسش‌ها

۱. آل عمران/ ۱۵۹
۲. التّوبة/ ۱۲۸
۳. الفتح/ ۲۹